

УДК 338:351

DOI: 10.60022/2(2)-31S

Корченко Олександр Григорович

член-кореспондент НАН України

доктор технічних наук, професор

Перший проректор

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, Україна

Korchenko Oleksandr

Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine

Doctor of Technical Sciences, Professor

First Vice-Rector

State University of Information and Communication Technologies, Ukraine

ORCID: 0000-0003-3376-0631

Верховцева Ірина Геннадіївна

доктор історичних наук, професор

професор кафедри публічного управління та адміністрування

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, Україна

Verkhovtseva Iryna

Doctor of Historical Sciences, Professor,

Professor of the Department of Public Administration and Management

State University of Information and Communication Technologies, Ukraine

ORCID: 0000-0002-5682-993X

Іванченко Євгенія Вікторівна

доктор технічних наук, професор

Директор Навчально-наукового інституту кібербезпеки та захисту інформації

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, Україна

Ivanchenko Yevheniia

Doctor of Technical Sciences, Professor

Director of the Educational and Research Institute of Cybersecurity and Information Protection

State University of Information and Communication Technologies, Ukraine

ORCID: 0000-0003-3017-5752

Гребенюк Віталій Миколайович

доктор юридичних наук, старший дослідник

директор Центру стратегічних комунікацій

Національна академія Служби безпеки України, Україна

Hrebenuk Vitaliy

Doctor of Law, Senior Researcher

Director of the Centre for Strategic Communications

National Academy of the Security Service of Ukraine, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5169-8694>**Гребенюк Алла Василівна**

кандидат філологічних наук, провідний науковий співробітник

Національна академія Служби безпеки України, Україна

Hrebenuk Alla

Candidate of Philology, Leading Researcher

National Academy of the Security Service of Ukraine, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8703-3432

ПОНЯТТЄВИЙ ПРОСТІР МІЖНАРОДНИХ ПУБЛІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ЗА УМОВ КІБЕРИЗАЦІЇ: КІБЕРДИПЛОМАТІЯ

Анотація. Стаття присвячена виявленню та аналізу дискусійних моментів у визначенні поняття «кібердипломатія» в науковій літературі з огляду на застосування цього терміна в рамках студіювання міжнародних публічних комунікацій за умов їх кіберизації. Автори з'ясовують відмінності в тлумаченні кібердипломатії вітчизняними дослідниками. Деякі з них ототожнюють це явище із цифровою дипломатією та публічно-дипломатичними практиками загалом. Натомість

більшість українських науковців розглядає кібердипломатію як складник стратегічних комунікацій та інструмент забезпечення захисту інтересів національних держав, сприяння глобальній стабільності й розвитку, колективній безпеці, врегулювання міжнародних відносин. При цьому науковцями наголошується, що кібердипломатія має техніко-технологічний та соціокомунікацій виміри, її роль у протидії деструктивним інформаційним впливам недооцінена. Візії західних науковців загалом відповідають таким тлумаченням кібердипломатії. Деякі з них розглядають її як мистецтво, науку й водночас засоби, за допомогою яких нації, групи або окремі особи ведуть свої справи в кіберпросторі, захищаючи власні інтереси та сприяючи своїм політичним, економічним, культурним або науковим взаєминам, зберігаючи при цьому мирні відносини. При цьому наголошується, що ця новітня дипломатична практика є рівноправною та важливою частиною ширшого і цілісного інструментарію державної політики кібербезпеки.

Ключові слова: кіберпростір, кіберстійкість, кіберзагрози, кіберизація міжнародних публічних комунікацій, кіберсоціокомунікації, кібердипломатія.

THE CONCEPTUAL SPACE OF INTERNATIONAL PUBLIC COMMUNICATIONS IN THE CONTEXT OF CYBERIZATION: CYBER DIPLOMACY

Abstract. The article is devoted to the identification and analysis of controversial issues in the definition of the concept of 'cyber diplomacy' in the scientific literature, with a view to the use of this term in the study of international public communications in the context of their cyberisation. The authors identify the differences in the interpretation of cyber diplomacy by domestic researchers. Some of them equate this phenomenon with digital diplomacy and public diplomatic practices in general. Instead, most Ukrainian scholars view cyber diplomacy as a component of strategic communications and a tool for protecting the interests of nation states, promoting global stability and development, collective security, and regulating international relations. At the same time, scholars emphasise that cyber diplomacy has technical, technological and socio-communication dimensions, and its role in countering destructive information influences is underestimated. The visions of Western scholars generally correspond to such interpretations of cyber diplomacy. Some of them see it as an art, a science and at the same time a means by which nations, groups or individuals conduct their affairs in cyberspace, protecting their interests and promoting their political, economic, cultural or scientific relations, while maintaining peaceful relations. It is emphasised that this newest diplomatic practice is an equal and important part of a broader and more holistic toolkit of state cybersecurity policy.

Keywords: cyberspace, cyberisation of mass communications, international public communications, cyber resilience, cyber threats, cybersociocommunications, cyber diplomacy.

Постановка проблеми. Якісні зміни у комунікаційних технологіях, що сталися останнім півстоліттям, сформували принципово новий простір людського буття – кіберпростір. Він є екстериторіальним та практично позбавленим географічних обмежень інформаційним простором і водночас комунікативним середовищем, створеним організованою сукупністю інформаційних процесів на підставі об'єднаних загальними принципами й правилами інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і управління ними. Взаємини між акторами міжнародних відносин у кіберпросторі висувують на порядок денний питання їх правового та технологічного унормування, узгодження запобігань і відсічі кіберзагрозам, інформаційному насил्लю й тероризмові технічного та соціокомунікаційного напрямів тощо [9, с. 9-11; 19]. У цьому контексті важливе значення має поняттєвий чинник цих взаємин, пов'язаний, зокрема, із застосуванням у новітніх дипломатичних практиках та теоретичних наукових розробках поняття кібердипломатії (КД).

Практичний вимір значущості з'ясування поняттєвих аспектів КД для Української держави полягає в площині її інституціоналізації в нашій країні. У травні 2024 р. Міністерство закордонних справ України повідомило про початок робіт із розроблення Стратегії кібердипломатії України [12].

Таким чином, актуальність студіювання заявленої проблеми визначається її теоретичною та суспільно-практичною значущістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему поняттєвого характеру в кіберкомунікаціях – як техніко-технологічних, так і соціокіберформату, актуалізовано в лічених працях українських та зарубіжних науковців. Насамперед це зумовлено тим, що осмислення всього комплексу загроз, які

породжуються кіберкомунікаціями, та необхідності міжнародної кооперації у розробленні кібернорм і заходів з кіберзахисту, розпочато відносно нещодавно, після потужних кібератак на критичні інфраструктури європейських країн у 2007–2011 р. Серед знакових досліджень, присвячених даній темі, вкажемо на роботи вітчизняних (І.Верховцевої [1; 10; 22], О.Висоцького [2], О.Гайдука [3-5; 15], А.Гребенюк [6; 7], В.Гребенюка [8], В.Матвієнка та Г.Петушкової [11], О.Русової [21], О.Корченка [10; 15], В.Шульги [10; 15], Є.Іванченко [15], О.Полякова [13]) та зарубіжних (А.Баринхи й Т.Ренарда [17]; Г.Христоу [18]; Р.Робінсона [20]; А.Аттатфаа, К.Ренода, С.Паоліба [16]) науковців. Однак детальний аналіз узгодженостей/неузгодженостей у визначенні науковцями поняття КД в контексті міжнародних публічних комунікацій за умов їх кіберизації, попри певні напрацювання, залишається нагальним завданням наукових студій. Цим і зумовлена актуальність заявленої проблеми в рамках даної статті.

Метою статті є виявлення й аналіз дискусійних моментів у визначенні поняття «кібердипломатія» в науковій літературі.

Виклад основного матеріалу. Підписанням у липні 2000 р. очільниками провідних індустріальних країн світу (G-8) «Хартії глобального інформаційного суспільства» («Окінавської Хартії») світове співтовариство визнало перехід до нового етапу розвитку планетарного соціуму та сформованість завдяки глобальній інформатизації принципово нового середовища протистояння держав-супротивників – кіберпростору. Цей новий кібервимір міжнародних відносин породив чималі виклики політиці стримування, оскільки якість інформації, її доступність, на тлі застосування сучасних інформаційних технологій, зумовлюють глибокі зміни в політиці держав та чинять суттєвий вплив на характер і систему державного управління. Як констатовано науковцями, особливе занепокоєння проковує відсутність принципів існування та використання кіберпростору. Зокрема, міжнародне право практично не регулює застосування інформаційних технологій у військових цілях, що перетворює кіберпростір на один із потужних викликів сталому розвитку й породжує низку загроз глобального характеру. При цьому людина, суспільство, держава одночасно є як об'єктами кіберпростору, так і його суб'єктами.

Поряд із вагомими перевагами, які отримує від інформаційних технологій людство, з'явилися, активно розвиваються і поширюються нові загрози як для життєдіяльності самої людини, так і для безпечного існування цілих держав, їх альянсів, міжнародних регіонів та всього планетарного соціуму. Необхідність протидії та реалізації запобіжних заходів таким загрозам, як кібератаки, – техніко-технологічного характеру та ті, що пов'язані із поширенням загроз соціоінформаційній сфері, а також розробка комплексу кроків із налагодження співпраці між акторами міжнародних відносин та унормовування взаємин у кіберпросторі вимагають спільних зусиль усіх учасників кіберкомунікацій. Насамперед це вимагає узгодження поняття «кібердипломатія».

Одним із перших у вітчизняному науковому полі в 2020 р. надали тлумачення терміну «кібердипломатія» О. Висоцький та О. Русова. На погляд О. Висоцького, ця нова дипломатична практика є «продовженням і розширенням» публічної дипломатії, але в іншому контексті реальності, в глобально-інформаційному світі мережі Інтернет. У цьому ключі дослідник вказав на взаємозамінність термінів «кібердипломатія» та «цифрова дипломатія» [2, с. 16-17]. Навпаки О. Русова, звертаючись до цифрової дипломатії у міждержавних взаєминах, не отожднює її з КД, але вказує на вагомість інструментарію обох дипломатичних практик у забезпеченні цифрового суверенітету країн [29, с. 27-30].

У 2024–2025 рр. з'явилися розвідки О. Гайдука, О. Полякова, В. Матвієнка та Г. Петушкової, в яких автори висвітлюють, крім іншого, і поняттєві аспекти КД.

О. Гайдук акцентує на викликах кіберпростору традиційним формулюванням поведінки держави у поводженні з ризиками та необхідності врахування КД цих факторів. Учений наголошує, що за пропозицією Міністерства закордонних справ України, визначення кібердипломатії ґрунтується на її концепті як нового виду дипломатичної діяльності, сфокусованої на просуванні та захисті національних інтересів України у кіберпросторі. КД також включає реалізацію зовнішньополітичних цілей у цифровому середовищі, встановлення й підтримку в кіберпросторі дипломатичних зв'язків з іншими державами, їх об'єднаннями та міжнародними організаціями. Вона надає традиційній дипломатії нові інструменти, охоплює міжнародну співпрацю у сфері кібербезпеки та кіберзахисту, а також розвиває нові спільні проекти, які сприяють зміцненню міжнародної стабільності й безпеки у цифровому світі [4-5].

О. Поляков вважає, що поняття КД полягає в узгодженні та реалізації зовнішньополітичних інтересів за участю окремих держав, а також у формуванні узгодженого і збалансованого підходу до

питань глобальної кібербезпеки. Уточнено, що в процесі розвитку КД міжнародна взаємодія охоплює міжурядову співпрацю, обмін інформацією щодо кіберзагроз, спільне розслідування кіберзлочинів і притягнення до відповідальності осіб, причетних до них [13].

В. Матвієнко та Г. Петушкова в своїй статті, аналізуючи модель естонської КД, зосереджуються на значно ширшому трактуванні КД як дипломатичної практики, що застосовується до кіберпростору загалом. КД на національному рівні ці дослідники визначають як використання дипломатичних інструментів та ініціатив для забезпечення інтересів держави в кіберпросторі. Завданнями для дипломатичного агента ці вчені визначають: встановлення зв'язку та діалогу між державними і недержавними суб'єктами на різному рівні; запобігання кібергонитві; розбудова глобальних норм у кіберпросторі тощо. З огляду на це, КД, як вказують науковці, ґрунтується на вимірах м'якої сили та є ефективною практикою для пом'якшення невизначеності, усунення ризиків і потенційних конфліктів, що походять із кіберпростору. Фундаментальними елементами КД є збільшення кіберпотенціалу, зміцнення довіри, дотримання та розвиток кібернорм [11, с. 697-698].

Як бачимо, позиції О. Висоцького, О. Русової, О. Полякова, О. Гайдука, В. Матвієнко з Г. Петушковою не збігаються – від суто технологічного трактування взаємозамінності термінів «кібердипломатія» та «цифрова дипломатія» спостерігаємо поступовий перехід у візіях вітчизняних науковців до розгляду кібердипломатії як значно ширшого поняття, аніж цифрова дипломатія, поняття, яке охоплює практично всі дипломатичні практики у кіберпросторі та пов'язане з вимогами глобальної кібербезпеки. Підтримуючи такий тренд, Шульга В. П., Корченко О. Г., Іванченко Є. В., Гайдук О. В. розглядають кібердипломатію як інструмент забезпечення міжнародної кібербезпекової стабільності в цифровому світі [15].

Інший вимір тлумачення поняття кібердипломатії представлений у розвідках авторства О. Хімича, С. Корченка, В. Шульги, І. Верховцевої. У рамках вищевказаного підходу до трактування КД вони звертаються до аналізу її публічно-дипломатичного сегменту і наголошують на соціокомунікаційних аспектах кібердипломатичних практик. Дослідники вважають, що роль КД як складника соціокіберкомунікацій у протидії ворожим інформаційним інвазіям у міжнародних публічних комунікаціях недооцінена. На думку цих дослідників, інструментарій КД в її соціокомунікаційному вимірі має бути використаний для протидії деструктивним впливам – «чорній пропаганді», дезінформації, фейкам тощо, а також є контексті іміджмейкінгу країн [1; 14].

У цьому ж ключі А. Гребенюк, сфокусувавшись на проблемі інформаційної агресії, відзначає потенціал КД у протидії їй та тлумачить КД як заходи в межах стратегічної комунікації [7].

В. Гребенюк, аналізуючи нормативно-правове забезпечення КД, вказує, що це інструмент, призначений забезпечувати як захист інтересів національних держав та сприяти глобальній стабільності й розвитку, колективній безпеці в цілому у кіберпросторі, врегульовувати міжнародні відносини у цій сфері. Дослідник наголошує, що саме КД потенційно здатна бути ефективним важелем стримування негативних процесів та сприяти регіональному й глобальному розвитку [8].

Західна наукова думка тлумачить КД як мистецтво, науку і водночас засоби, за допомогою яких нації, групи або окремі особи ведуть свої справи в кіберпросторі, захищаючи власні інтереси та сприяючи своїм політичним, економічним, культурним або науковим взаєминам, зберігаючи при цьому мирні відносини. У такому контексті КД передбачає використання дипломатичних інструментів та ініціатив для досягнення цілей на складній і незвіданій території кіберпростору, що постійно розвивається. Держави використовують спільні й прийняті правила, протоколи і моделі поведінки, щоб полегшити взаємодію між глобальними суб'єктами державного та приватного секторів. З огляду на це, КД має мінімізувати наслідки кіберагресій, кібератак на об'єкти критичної інфраструктури, витоку даних, кіберзлочинності, кібершпигунства, онлайн-крадіжок та наступальних кібероперацій, які здійснюються державними чи недержавними суб'єктами, що все частіше використовують кіберпростір та Інтернет для маніпуляцій, дезорганізації, шахрайства, вимагання, крадіжки даних, відмивання грошей. Зазначається, що кібератаки на кшталт WannaCry завдали шкоди понад 200 тис. комп'ютерів у 150 країнах світу й коштували, за оцінками, 4 мільярди доларів. Відтак Інтернет став ареною для геополітичних баталій і поширення дезінформації. Крім того, не менш важливий і політичний вимір КД, як неодноразово демонструвалося під час виборів у США, кібератак проти кампанії Макрона, німецького Бундестагу та інших парламентів і міністерств [23].

Г. Христоу в статті «Cyber Diplomacy: From Concept to Practice» акцентує на тому, що безпека кіберпростору є і національним, і та міжнародним стратегічним пріоритетом, водночас необхідністю для багатьох державних і недержавних суб'єктів, які прагнуть створити надійну, безпечну та стійку

цифрову екосистему 21 століття. Дослідник вважає, що такі події і кризи, як пандемія COVID-19, війна в Україні та стрімкий розвиток і використання нових технологій лише прискорили такі тенденції, крім іншого, кинули виклик геополітичним та ідеологічним процесам, актуалізуючи питання нормативних розбіжностей і суперечок між державами щодо того, як слід керувати кіберпростором [18].

Інший зарубіжний науковець Р. Робінсон вважає, що КД має розглядатись як рівноправна та важлива частина ширшого і цілісного інструментарію державної політики кібербезпеки. На думку цього вченого, КД є продовженням дипломатії в більш широкому сенсі, яка сама по собі є сферою, що зазнала значних змін упродовж багатьох років, щоби адаптуватись до нових умов і вирішити нагальні проблеми нашого часу, такі, як зміна клімату й космос у рамках постліберального й дедалі більш хаотичного світового порядку за умов розширення та поглиблення процесів, масштабів і залучених акторів, а також трансформації способів дипломатії у багатосторонньому 2.0-світі XXI-го століття [20].

А. Баринха та Т. Ренард дотримуються схожої позиції. КД визначають як дипломатію в кіберпросторі або, іншими словами, використання дипломатичних ресурсів та виконання дипломатичних функцій для забезпечення національних інтересів у кіберпросторі. При цьому домінуючими питаннями порядку денного КД є кібербезпека, кіберзлочинність, розбудова довіри, свобода Інтернету та управління Інтернетом. Таким чином, КД повністю або частково здійснюється дипломатами, які проводять зустрічі у двосторонніх форматах (наприклад, діалог між США і Китаєм) або на багатосторонніх форумах (наприклад, в ООН). Поза традиційною сферою дипломатії дипломати також взаємодіють з різними недержавними суб'єктами, такими, як лідери інтернет-компаній (наприклад, Facebook або Google), технологічними підприємцями або організаціями громадянського суспільства. Дипломатія може також включати в себе посилення голосу пригноблених в інших країнах за допомогою технологій. Хоча це визначає досить широке коло діяльності, воно дозволяє твердо позиціонувати КД як міжнародний суспільний інститут, навіть при взаємодії з акторами світового суспільства [17].

Інші дослідники – А. Ататфаа, К. Ренод, С. Паоліб, наголошують на тому, що кібердипломатична діяльність пов'язана з широким спектром проблем, які вона покликана вирішувати, у тому числі з проблемами «нетехнічного» характеру [16, с. 64–67].

Висновки. Дослідження та аналіз дискусійних моментів у визначенні поняття «кібердипломатія» в науковій літературі дозволив з'ясувати деякі відмінності в тлумаченні кібердипломатії вітчизняними дослідниками. Деякі з них ототожнюють це явище із цифровою дипломатією та публічно-дипломатичними практиками загалом. Натомість більшість українських науковців розглядає кібердипломатію як складник стратегічних комунікацій та інструмент забезпечення захисту інтересів національних держав, сприяння глобальній стабільності й розвитку, колективній безпеці, врегулювання міжнародних відносин. При цьому науковцями наголошується, що кібердипломатія має техніко-технологічний та соціокомунікацій виміри, а її роль у протидії деструктивним інформаційним впливам недооцінена. Візії західних науковців загалом відповідають таким тлумаченням кібердипломатії. Деякі з них розглядають її як мистецтво, науку й водночас засоби, за допомогою яких нації, групи або окремі особи ведуть свої справи в кіберпросторі, захищаючи власні інтереси та сприяючи своїм політичним, економічним, культурним або науковим взаєминам, зберігаючи при цьому мирні відносини. При цьому наголошується, що ця новітня дипломатична практика є рівноправною та важливою частиною ширшого і цілісного інструментарію державної політики кібербезпеки.

Література

1. Верховцева І.Г. Кібердипломатія та інформаційний тероризм цифрової епохи (соціокомунікаційний вимір). *Кібердипломатія*: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 15–16 травня 2024 року), Наук.-практ. круглого столу «Кібердипломатія: стратегії та практики для України, Європи та світу» (28 листопада 2024 р.). Київ : Дип. акад. імені Г. Удовенка; ДУІКТ, 2025. С. 17–22.
2. Висоцький О.Ю. Публічна дипломатія : конспект лекцій: у 2 ч. Ч. I. Дніпро: СПД «Охотнік», 2020. 56 с.
3. Гайдук О.В. Кібердипломатія: нові горизонти дипломатичної діяльності у цифровому світі. *Кібердипломатія*: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 15–16 травня 2024 року), Наук.-практ. круглого столу «Кібердипломатія: стратегії та практики для України, Європи та світу» (м. Київ, 28 листопада 2024 року). Київ: Дип. акад. ім. Г. Удовенка; ДУІКТ, 2025. С. 6–8.
4. Гайдук О.В. Кібердипломатія: нові напрями розвитку в цифрову епоху. *Кібердипломатія*: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 15–16 травня 2024 року), Наук.-практ. круглого столу «Кібердипломатія: стратегії та практики для України, Європи та світу» (м. Київ, 28 листопада 2024

року). Київ : Дип. академія ім. Г. Удовенка; ДУІКТ, 2025. С. 23–25.

5. Гайдук О.В. Кібердипломатія як парадигма нового підходу до міжнародних відносин: досвід країн світу, науково-академічні практики та кібербезпека міжнародних комунікацій. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця* : монографія. Київ : 7БЦ, 2024. С. 421–431.

6. Гребенюк А.В. Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця* : монографія. Київ : 7БЦ, 2024. С. 432–449.

7. Гребенюк А.В. Роль кібердипломатії у протидії інформаційній агресії. *Кібердипломатія* : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер.(м. Київ, 15–16 травня 2024 року), Наук.-практ. круглого столу «Кібердипломатія: стратегії та практики для України, Європи та світу» (м. Київ, 28 листопада 2024 року). Київ : Дип. академія ім. Г. Удовенка; ДУІКТ, 2025. С. 104–108.

8. Гребенюк В.М. Нормативно-правове забезпечення кібердипломатії: структура та основні функції. *Кібердипломатія* : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 15–16 травня 2024 року), Наук.-практ. круглого столу «Кібердипломатія: стратегії та практики для України, Європи та світу» (м. Київ, 28 листопада 2024 року). Київ : Дип. академія ім. Г. Удовенка; ДУІКТ, 2025. С. 86–90.

9. Дубов Д.В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва: монографія. Київ: НІСД, 2014. 328 с.

10. Корченко О.Г., Шульга В.П., Верховцева І.Г. Іміджмейкінг України за умов кіберизації міжнародних публічних комунікацій. *Публічно-управлінські та цифрові практики*. 2025. № 1(4). С. 20–38. DOI: 10.31673/2786-7412.2025.012523

11. Матвієнко В., Петушкова Г. Кібердипломатія в Європейському Союзі: модель естонської кібердипломатії та досвід України. *Україна дипломатична*. 2024. Вип. 24. С. 696–708.

12. МЗС розробляє Стратегію кібердипломатії України, - заступник міністра. 15.05.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3863944-mzs-rozroblae-strategiu-kiberdiplomatii-ukraini-zastupnik-ministra.html>

13. Поляков О.М. Кібердипломатія як важливий напрямок міжнародно-правового співробітництва в умовах режиму воєнного стану. *Нове українське право*. 2024. № 6. С. 70–76.

14. Хіміч О.М., Корченко О.Г., Верховцева І.Г. Кібердипломатія у протидії антиукраїнській пропаганді: стратегії, інструменти. *Кібердипломатія* : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 15–16 травня 2024 року), Наук.-практ. круглого столу «Кібердипломатія: стратегії та практики для України, Європи та світу» (28 листопада 2024 р.). Київ : Дипл. акад. імені Г. Удовенка; ДУІКТ, 2025. С. 95–102.

15. Шульга В.П., Корченко О.Г., Іванченко Є.В., Гайдук О.В. Кібердипломатія як інструмент забезпечення міжнародної кібербезпекової стабільності в цифровому світі. *Кібердипломатія* : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 15–16 травня 2024 року), Наук.-практ. круглого столу «Кібердипломатія: стратегії та практики для України, Європи та світу» (м. Київ, 28 листопада 2024 року). Київ : Дип. академія ім. Г. Удовенка; ДУІКТ, 2025. С. 48–56.

16. Attatfaa A., Renauda K., Paolib De S. Cyber Diplomacy: A Systematic Literature Review. *Procedia Computer Science*. 2020. Vol. 176. P. 60–69. DOI: 10.1016/j.procs.2020.08.007

17. Barrinha A., Renard T. (2017). Cyber-diplomacy: The making of an international society in the digital age. *Global Affairs*, 3(4-5), 353–364. doi: 10.1080/23340460.2017.1414924

18. Christou, G. (2024). Cyber Diplomacy: From Concept to Practice. *Tallinn Paper*. Vol. 14. URL: https://ccdcoe.org/uploads/2024/06/Tallinn_Papers_Cyber_Diplomacy_From_Concept_to_Practice_Christou.pdf

19. Polański P. P. Cyberspace: A new branch of international customary law? *Computer Law & Security Review*. 2017. Vol. 33. Issue 3. P. 371–381.

20. Robinson, R. Cyber Diplomacy: A New Frontier in International Relations and Professional Practice. *EDRM*. URL: <https://edrm.net/2024/06/cyber-diplomacy-a-new-frontier-in-international-relations-and-professional-practice/>

21. Rusova O. (2020). Cyber diplomacy: an intangible reality or a fait accompli? *UA: Ukraine Analytica*, 2(20), P. 26–33.

22. Verkhovtseva I.G. Ukraine's Cyber Diplomacy In Countering Russian Informational Aggression. *Library Science. Record Studies. Informology*. 2024. Vol. 20(3). P. 21–31. doi <https://doi.org/10.63009/lrsi/3.2024.21>

23. What is cyber diplomacy? URL: https://www.cyber-diplomacy-toolbox.com/Cyber_Diplomacy.

html

References

1. Verkhovtseva, I.G. (2025). Kiberdyplomatiia ta informatsijnyj teroryzm tsyfrovoi epokhy (sotsiokomunikatsijnyj vymir) [Cyber diplomacy and information terrorism in the digital age (socio-communication dimension)]. In *Kiberdyplomatiia : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Kyiv, 15–16 travnia 2024 roku), Naukovo-praktychnoho kruhloho stolu «Kiberdyplomatiia: stratehii ta praktyky dlia Ukrainy, Yevropy ta svitu» (m. Kyiv, 28 lystopada 2024 roku) (pp. 17-22). Kyiv : Dypl. akad. im. H. Udovenka; DUIKT. [in Ukrainian]
2. Vysots'kyj, O.Yu. (2020). Publichna dyplomatiia: konspekt leksij [Public diplomacy: lecture notes]: u 2 ch. Ch. I. Dnipro: SPD «Okhotnik». [in Ukrainian]
3. Hajduk, O.V. (2025). Kiberdyplomatiia: novi horyzonty dyplomatychnoi diial'nosti u tsyfrovomu sviti [Cyber diplomacy: new horizons of diplomatic activity in the digital world]. In *Kiberdyplomatiia : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Kyiv, 15–16 travnia 2024 roku), Naukovo-praktychnoho kruhloho stolu «Kiberdyplomatiia: stratehii ta praktyky dlia Ukrainy, Yevropy ta svitu» (m. Kyiv, 28 lystopada 2024 roku) (pp. 6-8). Kyiv : Dypl. akad. im. H. Udovenka; DUIKT. [in Ukrainian]
4. Hajduk, O.V. (2025). Kiberdyplomatiia: novi napriamy rozvytku v tsyfrovu epokhu [Cyber diplomacy: new directions of development in the digital age]. In *Kiberdyplomatiia : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Kyiv, 15–16 travnia 2024 roku), Naukovo-praktychnoho kruhloho stolu «Kiberdyplomatiia: stratehii ta praktyky dlia Ukrainy, Yevropy ta svitu» (m. Kyiv, 28 lystopada 2024 roku) (pp. 23-25). Kyiv : Dypl. Akad. im. H. Udovenka; DUIKT. [in Ukrainian]
5. Hajduk, O.V. (2024). Kiberdyplomatiia iak paradyhma novoho pidkhodu do mizhnarodnykh vidnosyn : dosvid krain svitu, naukovo-akademichni praktyky ta kiberbezpeka mizhnarodnykh komunikatsij [Cyberdiplomacy as a paradigm of a new approach to international relations : experience of countries, scientific and academic practices and cybersecurity of international communications]. In *Stratehichni komunikatsii v umovakh vijny : pohliad vid volontera do naukovtsia : monohrafiia* (pp. 421-431). Kyiv : 7BTs. [in Ukrainian]
6. Hrebeniuk, A.V. (2024). Stratehichni komunikatsii v umovakh vijny: pohliad vid volontera do naukovtsia [strategic communications in times of war : a view from a volunteer to a scholar]. In *Stratehichni komunikatsii v umovakh vijny: pohliad vid volontera do naukovtsia : monohrafiia* (pp. 432-449). Kyiv : 7BTs. [in Ukrainian]
7. Hrebeniuk, A.V. (2025). Rol' kiberdyplomatii u protydii informatsijnij ahresii [The role of cyber diplomacy in countering information aggression]. In *Kiberdyplomatiia : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Kyiv, 15–16 travnia 2024 roku), Naukovo-praktychnoho kruhloho stolu «Kiberdyplomatiia: stratehii ta praktyky dlia Ukrainy, Yevropy ta svitu» (m. Kyiv, 28 lystopada 2024 roku) (pp. 104-108). Kyiv : Dypl. akad. im. H. Udovenka; DUIKT. [in Ukrainian]
8. Hrebeniuk, V.M. (2025). Normatyvno-pravove zabezpechennia kiberdyplomatii: struktura ta osnovni funktsii [Regulatory and legal support of cyber diplomacy: structure and main functions]. In *Kiberdyplomatiia : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Kyiv, 15–16 travnia 2024 roku), Naukovo-praktychnoho kruhloho stolu «Kiberdyplomatiia: stratehii ta praktyky dlia Ukrainy, Yevropy ta svitu» (m. Kyiv, 28 lystopada 2024 roku) (pp. 86-90). Kyiv : Dypl. akad. im. H. Udovenka; DUIKT. [in Ukrainian]
9. Dubov, D.V. (2014). Kiberprostir iak novyj vymir heopolitychnoho supernytstva: monohrafiia [Cyberspace as a new dimension of geopolitical rivalry: monograph]. Kyiv : NISD. [in Ukrainian]
10. Korchenko, O.H., Shul'ha, V.P., & Verkhovtseva, I.G. (2025). Imidzhmejkinh Ukrainy za umov kiberyzatsii mizhnarodnykh publichnykh komunikatsij [Image-making of Ukraine in the context of cyberisation of international public communications]. *Publichno-upravlins'ki ta tsyfrovi praktyky*, 1(4), 20-38. DOI: 10.31673/2786-7412.2025.012523 [in Ukrainian]
11. Matviienko, V., Petushkova, H. (2024). Kiberdyplomatiia v Yevropejs'komu Soiuzi: model' estons'koi kiberdyplomatii ta dosvid Ukrainy [Cyber diplomacy in the European Union: the Estonian model of cyber diplomacy and Ukraine's experience]. *Ukraina dyplomatychna*, 24, 696-708. [in Ukrainian]
12. MZS rozrobliaie Stratehiiu kiberdyplomatii Ukrainy, - zastupnyk ministra [MFA is developing Ukraine's cyber diplomacy strategy, - Deputy Minister]. 15.05.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3863944-mzs-rozroblae-strategiu-kiberdyplomatii-ukraini-zastupnik-ministra.html> [in Ukrainian]
13. Poliakov, O.M. (2024). Kiberdyplomatiia iak vazhlyvyj napriamok mizhnarodno-pravovoho spivrobitnytstva v umovakh rezhymu voiennoho stanu [Cyberdiplomacy as an important area of international legal cooperation under martial law]. *Nove ukrains'ke pravo*, 6, 70-76. [in Ukrainian]
14. Khimich, O.M., Korchenko, O.H., & Verkhovtseva, I.G. (2025). Kiberdyplomatiia u protydii

antyukrains'kij propahandi: stratehii, instrumenty [Cyber diplomacy in countering anti-Ukrainian propaganda: strategies, tools]. In *Kiberdyplomatiia* : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 15–16 travnia 2024 roku), Naukovo-praktychnoho kruhloho stolu «Kiberdyplomatiia: stratehii ta praktyky dlia Ukrainy, Yevropy ta svitu» (m. Kyiv, 28 lystopada 2024 roku) (pp. 96-102). Kyiv : Dypl. akad. im. H. Udovenka; DUKIT. [in Ukrainian]

15. Shulha, V.P., Korchenko, O.H., Ivanchenko, Ye.V., & Haiduk, O.V. (2025). Kiberdyplomatiia yak instrument zabezpechennia mizhnarodnoi kiberbezpekovoï stabilnosti v tsyfrovomu sviti [Cyber diplomacy as a tool for ensuring international cybersecurity stability in the digital world]. In *Kiberdyplomatiia* : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 15–16 travnia 2024 roku), Naukovo-praktychnoho kruhloho stolu «Kiberdyplomatiia: stratehii ta praktyky dlia Ukrainy, Yevropy ta svitu» (m. Kyiv, 28 lystopada 2024 roku) (pp. 48-56). Kyiv : Dypl. akad. im. H. Udovenka; DUKIT. [in Ukrainian]

16. Attatfaa, A., Renauda, K., & Paolib De, S. (2020). Cyber Diplomacy : A Systematic Literature Review. *Procedia Computer Science*, 176, 60-69. DOI: 10.1016/j.procs.2020.08.007 [in English]

17. Barrinha A., Renard T. (2017). Cyber-diplomacy : The making of an international society in the digital age. *Global Affairs*, 3(4-5), 353-364. doi: 10.1080/23340460.2017.1414924 [in English]

18. Christou, G. (2024). Cyber Diplomacy : From Concept to Practice. *Tallinn Paper*. Vol. 14. URL: https://ccdcoe.org/uploads/2024/06/Tallinn_Papers_Cyber_Diplomacy_From_Concept_to_Practice_Christou.pdf [in English]

19. Polański, P.P. (2017). Cyberspace : A new branch of international customary law? *Computer Law & Security Review*, 33-3, 371-381. [in English]

20. Robinson, R. Cyber Diplomacy: A New Frontier in International Relations and Professional Practice. *EDRM*. URL: <https://edrm.net/2024/06/cyber-diplomacy-a-new-frontier-in-international-relations-and-professional-practice/> [in English]

21. Rusova, O. (2020). Cyber diplomacy: an intangible reality or a fait accompli? *UA: Ukraine Analytica*, 2(20), 26-33. [in English]

22. Verkhovtseva, I.G. (2024). Ukraine's Cyber Diplomacy In Countering Russian Informational Aggression. *Library Science. Record Studies. Informology*, 20(3), 21–31. doi <https://doi.org/10.63009/lrsi/3.2024.21>

23. What is cyber diplomacy? URL: https://www.cyber-diplomacy-toolbox.com/Cyber_Diplomacy.html